



Struktura narodowościowa ludności świata

- Wprowadzenie
- Przeczytaj
- Grafika interaktywna
- Sprawdź się
- Dla nauczyciela



Struktura narodowościowa ludności świata

Źródło: dostępny w internecie: pixabay.com, domena publiczna.

Naród to pojęcie odnoszące się do wspólnoty ludzi, których łączy szeroko pojęta kultura (język, obyczaje, wiara, rytuały, historia). Zwykle naród zajmuje jakieś konkretne terytorium, ale nie jest to warunek konieczny, gdyż na przestrzeni dziejów poszczególne grupy ludzi przemieszczały się (dobrowolnie lub na skutek przesiedleń). Z tego też powodu dziś możemy mówić o państwach wielonarodowych, do których należy choćby Wielka Brytania. Struktura narodowościowa świata zależy od wielu przyczyn, wśród których najważniejszy jest po prostu proces dziejowy, czyli wszelkie przemiany zachodzące na określonym terytorium (konflikty zbrojne, kolonializm, imigracje i emigracje).

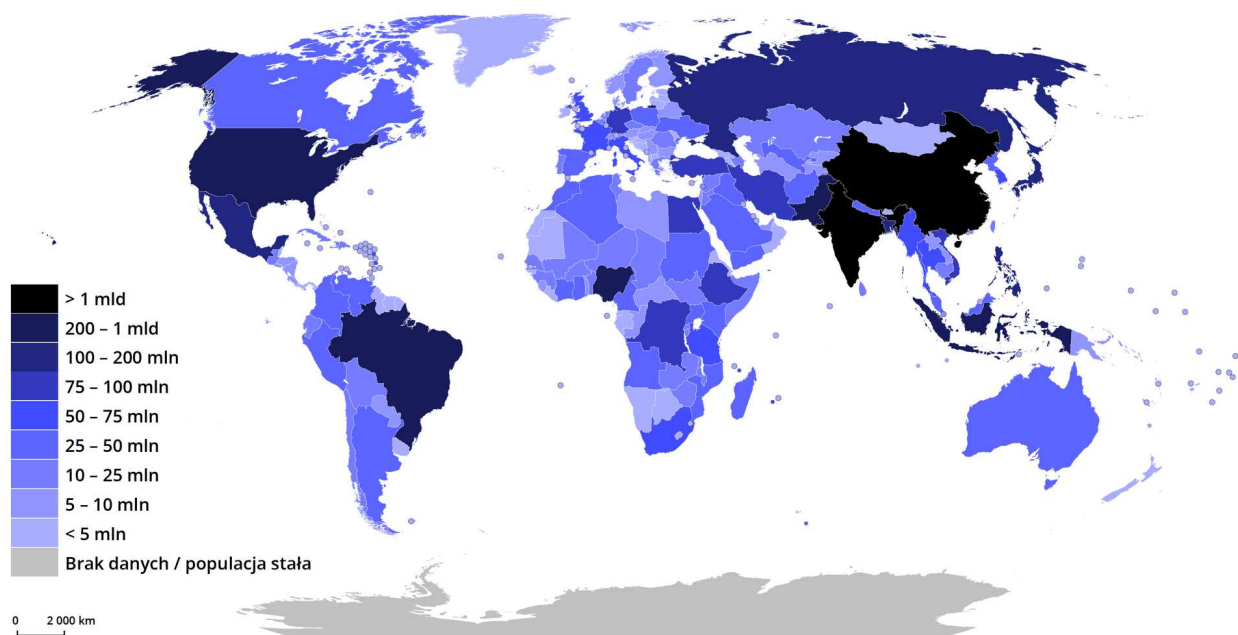
Twoje cele

- Wskażesz główne obszary koncentracji ludności.
- Omówisz, jaka jest istota narodu.
- Przeanalizujesz strukturę narodowościową na terenie Polski.

Przeczytaj

Główne obszary koncentracji ludności:

- Azja Wschodnia, Południowo-Wschodnia i Południowa: Nizina Chińska, Honsiu, Jawa, Sri Lanka, delta Gangesu i Brahmaputry. Są to obszary głównie nizinne, z żyznymi glebami, położone często nad rzekami w klimacie umiarkowanym, podzwrotnikowym i zwrotnikowym monsunowym. Panują tu dobre warunki rozwoju rolnictwa. Od lat utrzymuje się wysoki przyrost naturalny.
- Europa Zachodnia i Środkowa: tereny nizinne w klimacie umiarkowanym ciepłym i podzwrotnikowym, z wieloma okręgami przemysłowymi i obszarami zurbanizowanymi. Obecnie obszary te mają bardzo niski lub wręcz ujemny przyrost naturalny.
- Obszar północnoamerykański na Wschodnim Wybrzeżu i w rejonie Wielkich Jezior: obszar nizinny w klimacie umiarkowanym ciepłym, silnie zurbanizowany. Ten rejon jest celem wielu migrantów z różnych części świata.
- Obszar zachodnioamerykański: Kalifornia.
- Afryka: żyzna delta Nilu i obszary leżące nad Zatoką Gwinejską.
- Ameryka Łacińska: wybrzeże Brazylii, zwłaszcza rejon Minas Gerais, Nizina La Platy, Ameryka Środkowa.



Państwa świata według liczby ludności (w 2019)

Źródło: dostępny w internecie: commons.wikimedia.org, licencja: CC BY-SA 3.0.

Naród stanowi przede wszystkim wspólnotę idei i emocji, toteż pierwszym warunkiem jego ukształtowania się jest zaistnienie jednej lub wielu ideologii narodowych, których celem jest mobilizacja możliwie dużej części populacji do obrony określonych interesów. Pojęcie narodu ukształtowało się w trakcie Rewolucji Francuskiej, która zjednoczyła ludzi ideą obalenia monarchii Burbonów. W miarę rozpowszechniania się ideologii narodowych (nacjonalizm) rozwija się świadomość narodowa, która polega na tym, że coraz większa liczba członków danej społeczności poczuwa się do przynależności narodowej i jest zdolna kojarzyć swe losy osobiste z losami narodu, czując się zobowiązaną do solidarnego działania w jego obronie. Przynależność narodowa jest postrzegana jako fakt niezależny – poza wyjątkowymi wypadkami – od wolnego wyboru jednostki: wspólnota narodu jawi się jako coś danego, czemu sprzyja pojawiający się często mit wspólnego pochodzenia.

Proces tworzenia się narodu zaczyna się z reguły od stosunkowo nielicznej elity. Jej członkowie definiują zbiorowość, do której należą, po czym stopniowo definicja ta upowszechnia się, wypierając lub nakładając się na definicje innego rodzaju (poddani tego samego władcy, ludzie tego samego języka i tej samej wiary, tej samej krwi itd.). W przeszłości pojęcie narodu bywało programowo ograniczane do górnej warstwy społecznej (np. polski „naród szlachecki”) i nie obejmowało ludu. O narodzie

w nowoczesnym rozumieniu można mówić wtedy, gdy świadomość narodowa łączy wszystkie warstwy społeczne. Nie znaczy to, że jest ona całkowicie jednolita i niezależna od społecznych różnic. W jednych grupach jest bliższa tradycyjnemu etnocentryzmowi, w innych łączy się np. z przywiązaniem do rodzimej kultury i zdolnością jej sytuowania w kontekście wartości uniwersalnych. W pewnych przypadkach rolę szczególną odgrywa mit „krwi i ziemi”, w innych – religia, w jeszcze kolejnych – wiara w szczególną wartość wytworzonych przez dany naród instytucji politycznych. Na te różnice wpływ ma zarówno poziom wykształcenia, jak i rodzaj wyznawanej ideologii narodowej.

Świadomość narodowa posiada również pewne cechy występujące powszechnie. Jej odpowiednikiem jest z reguły wyobrażenie określonego terytorium, stanowiącego własność danego narodu i nacechowanego pozytywnie jako ojczyzna, które obejmuje wiele miejsc o szczególnym znaczeniu symbolicznym. W skład świadomości narodowej wchodzi także wiedza na temat wspólnej przeszłości historycznej i swoistej kultury narodowej, która, choć znana jest większości członków narodu jedynie pobieżnie, stanowi zazwyczaj przedmiot ich dumy i znak rozpoznawczy w stosunkach z członkami innych narodowości. Nie ma też świadomości narodowej bez wyobrażenia własnego państwa. Znane są wprawdzie przypadki narodów bezpaństwowych (Kurdowie, Baskowie, Polacy w okresie rozbiorów itd.), w takich przypadkach istotne są jednak wspomnienia kraju (choćby tylko legendarnego) i aspiracje do utworzenia go w przyszłości lub przynajmniej uzyskania znacznej autonomii w obrębie państwa wielonarodowego. Tym świadomość narodowa różni się od świadomości etnicznej.

Wyróżniając naród, należy wziąć pod uwagę poniższe czynniki:

- czynnik etniczno-historyczny (np. Polacy, Rosjanie) - wspólna przeszłość historyczna i pochodzenie;
- czynnik językowy - obowiązuje w narodach, gdzie występuje jeden wspólny język (np. Niemcy);
- czynnik kulturowy - posiadanie wspólnej kultury i jej dziedzictwa (np. Walijszczyki i Szkoci);
- czynnik terytorialny - posiadanie wspólnego terytorium tam, gdzie ludzie posługują się kilkoma językami (Kanada, Szwajcaria);

- czynnik gospodarczy - posiadanie wspólnych interesów ekonomicznych (np. Brytyjczycy).

Kraj homogeniczny - jest to państwo, w którym narodowość dominująca stanowi więcej niż 95% ogółu społeczeństwa. W Europie takimi państwami są:

- Polska,
- Portugalia,
- Grecja,
- Węgry,
- Dania,
- Norwegia,
- Malta,
- Albania.

Na świecie można wyróżnić następujące kraje homogeniczne:

- Korea Południowa,
- Japonia,
- Mongolia.

Państwa wielonarodowe - są to kraje, których ludność złożona jest z przedstawicieli różnych narodów. Żadna z grup wchodząca w strukturę narodowościową nie ma znaczącej przewagi liczebnej nad pozostałymi.

W Europie można wyróżnić następujące państwa:

- Francja,
- Hiszpania,
- Wielka Brytania,
- Ukraina,

- Szwajcaria,
- Belgia,
- Luksemburg,
- Łotwa,
- Bośnia i Hercegowina.

Na świecie można wyróżnić następujące kraje wielonarodowe:

- USA,
- Kanada,
- Brazylia,
- Argentyna,
- Australia,
- Turcja,
- Irak.

Mniejszości narodowe i etniczne występujące w Polsce według Narodowego Spisu Ludności i Mieszkań z 2021 r.

Tab. 1. Najczęściej deklarowane identyfikacje narodowo-etniczne inne niż polska w Narodowym Spisie Ludności i Mieszkań w 2021 r. (z uwzględnieniem deklaracji podwójnych)

Lp.	Identyfikacja narodowo-etniczna	Razem (jako pierwsza lub druga)	W tym: wyłącznie ta identyfikacja	W tym: łącznie z polską (np. polsko-śląska)
1	śląska (Ślązacy)	596 224	187 372	385 046
2	kaszubska (Kaszubi)	179 685	11 961	166 839
3	niemiecka (Niemcy)	144 177	23 495	98 336
4	ukraińska (Ukraińcy)	82 440	45 777	34 076
5	białoruska (Białorusini)	56 607	35 370	19 997

Lp.	Identyfikacja narodowo-etniczna	Razem (jako pierwsza lub druga)	W tym: wyłącznie ta identyfikacja	W tym: łącznie z polską (np. polsko-śląska)
6	angielska (Anglicy)	54 424	3 123	50 700
7	amerykańska (Amerykanie)	27 756	1 678	25 613
8	włoska (Włosi)	19 980	2 241	17 400
9	żydowska (Żydzi)	17 156	6 036	9 650
10	rosyjska (Rosjanie)	15 994	7 831	6 992
11	francuska (Francuzi)	14 739	1 319	13 148
12	łemkowska (Łemkowie)	13 607	7 346	5 149
13	romska (Romowie)	13 303	7 096	5 827
14	irlandzka (Irlandczycy)	11 638	627	10 866
15	litewska (Litwini)	10 287	7 291	2 757

Uwaga: w NSP 2021 można było wskazać dwie identyfikacje, więc wartości w tabeli nie sumują się do ogółu ludności. Kolumna „Razem” to liczba osób, które wskazały daną identyfikację jako pierwszą lub drugą.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny (NSP 2021) – tablice z ostatecznymi danymi o przynależności narodowo-etnicznej (plik xlsx: „wyniki_ostateczne_nsp2021_narodowsc_jezyk_wyznanie_2023_11_29”, arkusz „Tab1_Etno”). CC BY 4.0

Słownik

naród

zbiorowość ludzi wyróżniająca się wspólną świadomością narodową, czyli poczuciem przynależności do wspólnoty definiowanej aktualnie jako naród

struktura narodościowa

podział ludności danego państwa ze względu na przynależność do grup narodowościowych i etnicznych

Grafika interaktywna

Polecenie 1

Na podstawie poniższej grafiki interaktywnej określ, jakie narodowości przynależą do poszczególnych ras geograficznych ludności.

Polecenie 2

Określ i scharakteryzuj najliczniejsze rasy geograficzne ludności świata.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:   

Ćwiczenie 1



Ćwiczenie 2



Ćwiczenie 3



Ćwiczenie 4



Ćwiczenie 5



Ćwiczenie 6



Ćwiczenie 7



Duże zróżnicowanie narodowościowe wywołuje zarówno pozytywne, jak i negatywne skutki. Jedną z konsekwencji mogą być tendencje separatystyczne.

Podaj przykład działań prowadzonych w celu ograniczenia tendencji separatystycznych w krajach wielonarodowych.

Ćwiczenie 8



Zastanów się, czy obywatelstwo jest tym samym co narodowość.

Dla nauczyciela

SCENARIUSZ LEKCJI

Imię i nazwisko autora: Anna Ruszczyk

Przedmiot: geografia

Temat zajęć: Struktura narodowościowa ludności świata

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum/technikum, zakres podstawowy, klasa II

Podstawa programowa

VIII. Przemiany struktur demograficznych i społecznych oraz procesy osadnicze: rozmieszczenie i liczba ludności, przemiany demograficzne, migracje, zróżnicowanie narodowościowe, etniczne i religijne, kręgi kulturowe, sieć osadnicza, procesy urbanizacji, rozwój obszarów wiejskich.

Uczeń:

9) charakteryzuje strukturę narodowościową ludności świata i Polski oraz zróżnicowanie etniczne w wybranych regionach świata.

Kształowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
- kompetencje cyfrowe,
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się,
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne

Uczeń:

- wskazuje na mapie świata główne obszary koncentracji ludności,
- wyjaśnia, jaka jest istota narodu,
- analizuje strukturę narodowościową na terenie Polski.

Strategie nauczania: konektywizm, konstruktywizm

Metody nauczania: dyskusja, pogadanka, mapa myśli, metody operatywne (praca z mapą, grafiką interaktywną i blokiem tekstowym e-materiału)

Formy zajęć: praca indywidualna, praca w parach, praca grupowa, praca zbiorowa na forum klasy

Środki dydaktyczne: tablica interaktywna/monitor dotykowy/tablety, e-materiał, atlasy geograficzne, mapa fizyczna świata, mapa polityczna świata

Materiały pomocnicze

Desperak J., Balon J., *Tablice geograficzne*, Świat Książki, Warszawa 2003.

Jagielski A., *Geografia ludności*, PWN, Warszawa 1978.

PRZEBIEG LEKCJI

Faza wprowadzająca

- Czynności organizacyjne.
- Nauczyciel wprowadza uczniów w tematykę zajęć – inicjuje dyskusję na temat czynników wpływających na rozmieszczenie ludności na Ziemi.
- Uczniowie, pracując w parach i korzystając z tekstu e-materiału, wskazują w atlasie główne obszary koncentracji ludności na poszczególnych kontynentach.
- Wybrani uczniowie wskazują te obszary na mapie fizycznej świata.
- Nauczyciel podaje temat i cele lekcji.

Faza realizacyjna

- Wprowadzenie terminów: *państwo, naród, świadomość narodowa* – wykorzystanie tekstu e-materiału.
- Omówienie czynników wyróżniających naród.
- Wspólne określenie znaczenia terminów: kraj homogeniczny i kraj wielonarodowy.
- Korzystając z tekstu e-materiału, uczniowie podają przykłady krajów homogenicznych i wielonarodowych, a następnie wskazują je na mapie politycznej świata i podają przyczyny takiej struktury.
- Nauczyciel dzieli uczniów na grupy.
- Każda z nich na podstawie zawartości e-materiału i innych dostępnych źródeł opracowuje mapę myśli do tematu: *Struktura narodowościowa Polski (w tym: rozmieszczenie różnych mniejszości narodowych w Polsce)*.
- Omówienie poszczególnych map myśli.
- Nauczyciel inicjuje dyskusję na temat: *czy lepiej jest mieszkać w kraju homogenicznym czy w wielonarodowym?* (w dyskusji warto wykorzystać przykłady np. USA czy Szwajcarii lub Japonii).

Faza podsumowująca

- Nauczyciel podsumowuje etapy lekcji, zestawiając je z założonymi celami – ocenia pracę uczniów i ich zaangażowanie.
- Następnie nauczyciel wprowadza do fazy ćwiczeń na podstawie poznanego materiału – uczniowie indywidualnie wykonują wskazane ćwiczenia (nauczyciel w razie potrzeby wspiera ich).
- Uczniowie dzielą się swoimi doświadczeniami: oceniają co było dla nich podczas lekcji trudne, ciekawe, gdzie mogą zastosować zdobytą na lekcji wiedzę.

Praca domowa

- Korzystając z różnych źródeł informacji, wyjaśnij przyczyny wielonarodowościowego charakteru wybranego kraju w Europie.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania danego multimedium

Grafikę interaktywną można wykorzystać w trakcie lekcji dotyczącej kręgów kulturowych świata (zakres podstawowy: VIII. 11). Zawarta w e-materiale grafika interaktywna może być wykorzystana do samodzielnego pogłębiania wiedzy przez ucznia.